

tænkning at vurdere Anders Bille som Fører, som kraftfuld og indsigtfuld Personlighed mindst lige saa højt som nogen som helst af Carl Gustavs Underfeltherrer, kan han selvfølgelig ikke paa langt nær komme op paa Siden af Sverrigs kronede Feltherre. Naar hertil kommer, at den i Kjøbenhavn siddende Konge, som ikke var Kriger og i det Hele ikke nogen overlegen Personlighed, samt hans fortrolige der, som ejheller var nogen af Delene, at de vilde lede Hæren ved Elben, maa man snarest undres over, at Forholdene ikke havde udviklet sig langt værre, end Tilfældet var ved Udgangen af September 1657.

---

### Nyt fra historisk Videnskab i Ind- og Udland.

---

Fhv. Overbibliotekar, Justitsraad Christian Walter Bruun døde 28. Febr. 1906. Han var født 1831, blev 1857 ansat ved det store kgl. Bibliotek og 1863 dets Styrer, i hvilken Stilling han virkede indtil han i April 1901 traadte tilbage paa Grund af Svagelighed. 1879 blev han Æresdoktor ved Københavns Universitet. Med stor Kærlighed omfattede han sin Embedsgerning og Bibliotekets Skatte, og han var ivrig for Omredaktion af dets Kataloger; adskillige af de Mangler, der dog fremtraadte i dets Administration, skyldtes Forholdene i den gamle Bygning, og længe havde han ogsaa arbejdet paa at faa en ny rejst, men han naaede ikke at se Beslutningen herom fuldt gennemført. Stor Kraft satte han ind paa gennem bibliografiske Arbejder at udbrede Kendskab til vor ældre Litteratur og det kgl. Biblioteks Samlinger. Han planlagde og ledede saaledes Udgivelsen baade af *Bibliotheca Danica's* systematiske Fortegnelse over den ældre danske Litteratur fra

1482—1830 (hidtil 1—4. Bd. 1. H., 1872—1902) og af *Aarsberetninger og Meddelelser fra det store kgl. Bibliothek* (1—4. Bd. 1864—98); af Bidragene heri skal nævnes den bibliografiske Udsigt over den danske Litteratur fra Bogtrykkerkunstens Indførelse i Danmark til 1550 og Fortegnelsen over Bibliotekets illuminerede Haandskrifter. Det var ogsaa ham, hvem Tanken skyldes om Udgivelsen af et trykt beskrivende Katalog over Bibliotekets Haandskrifter vedrørende Norden, hvoraf 1. Bind (ved E. Gigas) udkom 1903.

Hvor megen Tid hans Biblioteksgerning end tog, arbejdede han dog ved Siden heraf rastløs paa selvstændig litterær Maade. Hans Kærlighed til *Holberg* bragte ham til at paa-tage sig en *Udgave* af hans *Epistler* med oplysende Anmærkninger (1—5. Bd., 1865—75) og fremkaldte forskellige Arbejder vedrørende hans Værker og Liv. Stærk Interesse viste han Offentliggørelse af Kilder til dansk Historie; herom vidnede hans Delagtighed i Udgivelsen af det værdifulde Tidsskrift *Danske Samlinger* (12 Bind, 1865—79), og fra 1882—92 var han Forstander for det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. Som Forfatter hører hans største Arbejde til Personalhistorien. Nøje beslægtet med hans litteraturhistoriske Interesser var Biografierne af *Frederik Rostgaard* (1—2. Bd., 1870—71) og af *Peter Frederik Suhm* (1898), men ogsaa vor Marines Personligheder tiltrak ham stærkt; megen Opsigt vakte i sin Tid hans Bog om *Curt Sivertsen Adelaer* (1871), hvor han søgte at godtgøre, at meget af dennes Ry var legendarisk; af hans andre Arbejder om vor Søkrigshistorie skal nævnes *Slaget paa Kolberger Heide* (1879). En Tidlang kastede han sig med Iver over vor første Enevældes Historie, vistnok for en stor Del ledet af Kærlighed til Mindet om Frederik III som det store kgl. Biblioteks Stifter og med en kendelig Bestræbelse for ogsaa i politisk Henseende at forsvare denne Konge imod de forskellige Angreb, der er rettede mod ham. Til denne Kreds af hans Arbejder hører *Gunde Rosenkrantz* (1885), *Kaj Lykke* (1886), hans Afhandling i dette Tidsskrift 5. R. 2. B. (1881): *Et Bidrag til den rette Forstaaelse af Enevældens Indførelse i Danmark 1660*, og

hans Skrift: *Enevældens Indførelse i Danmark og Kongelovens Tilblivelse* (1887).

Som Helhed lider hans historiske Arbejder under visse Svagheder, særlig en Tilbøjelighed til ensidigt at forfølge et bestemt Synspunkt og Mangel paa Form og Komposition, men han har altid fremdraget nyt og værdifuldt Stof og beriget vor Kundskab om de Emner, han har taget op til Behandling.

Marinekaptajn Otto George Lütken, søkrigshistorisk Forfatter, f. 1849, døde 23. Maj 1906. Af hans Arbejder skal nævnes *Peter Willemoes* (1884), *De Danske paa Schelden 1808—13* (1885—88, ogsaa paa Fransk), *Søkrigsbegivenhederne 1864* (1896) og den i Forening med W. Carstensen udgivne populære Fremstilling: *Tordenskjold* (1887, 2. Udg. 1902).

Professor i Geografi ved Upsala Universitet, Karl Ahlenius, f. 1840, døde 23. April 1906. Han har bl. a. forfattet et vigtigt Arbejde om *Olaus Magnus och hans framställning af Nordens geografi* (1895) og havde 1904 paabegyndt Udgivelsen af et stort Værk: *Sverige, geografisk, topografisk, statistisk beskrifning*, hvoraf 14 Hæfter er udkommet.

Forstanderen for det svenske Nordiska Museets Afdeling paa Skansen ved Stockholm, Gunnar Hazelius, Søn af Museets Stifter Artur H., døde 26. Febr. 1905, ikke 31 Aar gl. Han regnedes for en af de mest lovende yngre svenske Historikere, og hans Venner har efter hans Død besørget Udgivelsen af hans efterladte dygtige og værdifulde Arbejde: *Om handtverksämbetena under medeltiden. En inledning till skråväsendets historia i Sverige* (Bidrag till vår odlings häfder, utg. af Nordiska Museet. 9. Stockh., 1906).

Fhv. Bibliotekar ved det kgl. Bibliotek i Stockholm, Harald Ossian Wieselgren, f. 1835, døde 17. Marts 1906. Hans Navn er særlig knyttet til den store Række livlige og indholdsrigge Biografier af svenske Personligheder, som han forfattede, og hvoraf en Del er samlede i *Ur vår samtid* (1880), *Bilder och minnen* (1889) og *I gamla dagar och i våra* (1900); tillige har han givet en Række Bidrag til Svensk Historisk Tidskrift,

redigeret en Række Bind af Svenskt biografisk Leksikon og udgivet den større biografiske Skildring: *Lars Johan Hierta* (1881).

Emile Boutmy, f. 1835, døde 25. Jan. 1906. Imellem hans originale og fine Arbejder, der særlig drejede sig om statsretlige og folkepsykologiske Emner, skal nævnes *Le développement de la constitution et de la société politique en Angleterre* (1887), *Essai d'une psychologie politique du peuple anglais au XIX<sup>e</sup> siècle* (1901), *Éléments d'une psychologie politique du peuple Américain* (1902) og hans Afhandling om *Menneskerettighedernes Erklæring* (i *Annales des sciences politiques* IV. 1902). Den fremragende og højt ansete Stilling, han indtog i Frankrig, skyldtes dog navnlig, at det var ham, der 1871 sammen med Taine var Hovedmanden for at stifte *l'École libre des sciences politiques*, der indgik som et vigtigt Led i det franske aandelige Reorganisationsarbejde efter den ulykkelige Krig og under ham som Leder blev et Midtpunkt for grundige historiske, juridiske og økonomiske Studier.

Alfred Rambaud, Professor i nyere Historie ved Paris' Universitet, f. 1842, døde 10. Novbr. 1905. Med sin politiske og journalistiske Virksomhed forbandt han alvorlige historiske Studier og et omfattende historisk Forfatterskab. I Begyndelsen sysselsatte han sig med den byzantinske Tidsalder, skrev dernæst nogle Bøger om det franske Herredømme i Tyskland i Revolutions- og Napoleonstiden, men vendte sig derefter særlig mod Studiet af Ruslands Historie og stod i første Række mellem de Mænd, som derved medvirkede til Tilnærmelsen mellem Zarriget og Frankrig; hans Hovedskrift paa dette Omraade er den klare og kyndige *Histoire de la Russie* (1878, overs. paa dansk af A. Thorsøe, 1895). Ved Siden heraf har han indlagt sig Fortjeneste ved dygtige Oversigts- og Lærebøger (*Histoire de la civilisation française*. 1—2. og *Histoire de la civilisation contemporaine en France* (begge i mange Udgaver og ogsaa meget benyttede herhjemme). Sammen med Lavisse har han ledet Udgivelsen af den store, 1901 afsluttede *Histoire générale*, i hvilket han selv har skrevet en Række Afsnit, især om Østeuropa, Forasien og de franske

Kolonier. Han stod den franske Statsmand *Jules Ferry* meget nær, og hans sidste større Arbejde var ogsaa en Biografi af ham (1903).

Til de Tab, som den franske historiske Videnskab har lidt i den sidste Tid, hører særlig Albert Sorels Død 29. Juni 1906. Han var født 1842 og fra 1872 Professor i Historie ved l'École libre des sciences politiques. Fin og aandrigh Smagfuldhed i Fremstilling forenedes hos ham med ori-nalt Syn og alvorlige Studier. Han har skrevet en Række mindre Afhandlinger, for en stor Del samlede i hans *Essais d'histoire et de critique* og *Études de littérature et d'histoire*, to smukke mindre Bøger om *Montesquieu* (1887) og *M<sup>me</sup> de Staël* (1890), men navnlig drejede hans Arbejder sig om Europas og Frankrigs diplomatiske Historie i Slutningen af det 18. og i det 19. Aarhundrede. Vi skal mellem dem nævne *La question d'Orient au XVIII<sup>e</sup> siècle* (1877), *Le traité de Paris de 20. nov. 1815* (1873), *Bonaparte et Hoche en 1797* (1896), og *Histoire diplomatique de la guerre franco—allemande* (1—2., 1875). Særlig vil dog hans Ry længe blive knyttet til hans Hovedværk *L'Europe et la Revolution française* (1—8., 1885—1904). Vi har flere Gange i dette Tidsskrift og særlig ved Værkets Afslutning (se VI, 139) omtalt det og fremhævet dets Grundtanker og dets Betydning; vi skal derfor her kun gentage, at det har en monumental Karakter, særlig for de første Binds Vedkommende. Sorel var Medlem af det danske Videnskabernes Selskab.

Wilhelm Heyd, tidligere Overbibliotekar ved det kgl. Bibliotek i Stuttgart, døde 19. Febr. 1906. Han var særlig bekendt ved sit grundige og vigtige Arbejde: *Geschichte des Levantehandels in Deutschland* (1—2. Bd., 1879).

Den 9de tyske „Historikertag“ eller, som dens officielle Navn lyder, *Versammlung deutscher Historiker*, afholdtes i Dagene fra d. 17de til d. 21de April dette Aar i Stuttgart under v. Belows Præsidium. Til Stede vare 184 Deltagere, navnlig Sydtyskere, medens Berlineruniversitetet kun var sparsomt repræsenteret. Ogsaa fra Danmark og Sverige havde enkelte Deltagere indfundet sig.

Kongressen har i mere end een Henseende Betydning for nordiske Historikere. Foruden de egentlige Foredrag med paafølgende Diskussioner afholdtes der nemlig samtidigt *Konferenze der landesgeschichtlichen Publikationsinstitute*, paa hvilke Principperne for Udgivervirksomhed debatteredes. Dette gjaldt navnlig agrarhistoriske Kilder, Stadsretter (Overmann, Erfurt) og Møntværker (det nye Værk om de kølnske Ærkebispers Møntvæsen). Men ogsaa blandt de egentlige Foredrag fremkom der Bidrag af almén Interesse, ja endog saadanne, som have speciel Betydning for nordiske Historikere. Først og fremmest maa her nævnes et Foredrag af Rietschel (Tübingen) om *Tausendschaft und Hundertschaft*, hvori Taleren med en Bevisførelse, som vandt almindelig Anerkendelse, nedslod den Sickelske Tausendschaftsteori (thi Tausendschaft skyldes romersk Paavirkning og findes kun hos de nærmest Romerne boende Germaner), men opstillede Hundertschaft (= 100 Familier) som den eneste oprindelige politiske og økonomiske Sammenslutning hos Germanerne. Til Forklaring henvistes til svenskt „hundari“ og danskt „Herred“, der betragtedes som de sidste Rester af en oprindelig algermansk Indretning. Derimod ere de gammeltyske „Gau“ kun at opfatte som geografiske Omraader, naar de da ikke, som hos Sachserne, vare identiske med Hundertschafterne. — En lignende Opmærksomhed vakte et Foredrag af Meinecke (Freiburg) om *Tyskland og Preussen i XIX. Aarh.* Hovedproblemet heri var de preussiske Forfatningsforhandlinger i 1848 og den store Modstand, som den paaoktroerede Decemberforfatning vakte hos Altyskerne med Brødrene v. Gagern i Spidsen, ikke paa Grund af dens Mangel paa Frihed (thi i Virkeligheden var den ret vidtgaaende), men fordi man mente, at der allerede herved var lagt en alvorlig Hindring i Vejen for et vordende preussisk-tysk Parlament; Preussen burde gaa helt op i Tyskland og helst opløses i Territorier; „der Kaiser des Bundesstaates darf nicht sogleich Fürst eines Bundesstaats sein“. Forgæves haabede nu Dahlmann o. a. paa, at Decemberforfatningen kun vilde blive kortvarig; det blev Bismarck, som i 1866 løste Problemet, da han ikke opfattede den preussiske og den tyske

Forfatning som Alternativer, men forenede dem i en Syntese under „*einem gemässigten Konstitutionalismus*“ og tillige gennem „*Bundesrath*“ bevarede en vis Selvstændighed for de forskellige tyske Fyrster ved Kongen af Preussens Side. — Et af Kongressens vigtigste Foredrag var endelig Tröltsch's (Heidelberg) om *Protestantismens Betydning for den moderne Verdens Opstaaen*, navnlig paa Grund af Forfatterens Skarpblik for Forskellighederne inden for Protestantismen og dennes Forhold til andre samtidige Fænomener (Humanisme, Gendøbere), hvorved Vurderingen af dens kulturelle Værdi blev meget ædruelig. Saaledes skelnede han mellem Gammel- og Nyprotestantisme, af hvilke den første i Virkeligheden kun giver nyt Svar paa et gammelt katolsk Spørgsmaal (Vejen til Naade); er en kirkelig-bibelsk Tvangsorganisme; bevarer Middelalderens Askese, omend uden dens ydre Former, og tillige det supranaturalistiske Grundlag (Arvesynden). Alligevel havde Protestantismen Evne til at paavirke de forskellige Sider af Livet, hvad enten det gjaldt Ægteskabet, Pengehusholdningen, Naturretten eller navnlig Statslivet, samt delvis Videnskab og Kunst. — Af andre Talere maa endnu anføres Fabricius (Freiburg) med en Redegørelse for de sidste Aars Limesforskning (*Das römische Heer in Deutschland*), L. M. Hartmann (Wien), der forelagde sine socialøkonomiske *Studier over Italiens Historie i den ældre Middelalder* og især viste, hvorledes der i den af Longobarderne ikke besatte Del udviklede sig en godsrig Adel af de Tribuner, som fra Kastelrækkerne havde ledet Forsvaret mod de fremmede Barbarer. Bloch (Rostock) fremsatte en ny, meget idealistisk Opfattelse af *Karl den Store*, der mødte stærk Kritik, og Redlich (Wien) talte for et nøjere *Samarbejde mellem Historikere og Geografer*. Som Publikationer i Anledning af Kongressen uddeltes Württembergische Vierteljahrs Heften (heri bl. a. Lachenmaier om *Limesgebietet*) og Vierteljahrschrift für Social- u. Wirtschaftsgeschichte (Alex. Bugge om *Vikingetidens Handel*). Endelig omdeltes et Opraab om Grundlæggelsen af et *Rankemuseum* i hans Fødested Wiehe ved Unstrut. — Den næste Historikertag ansattes til Høsten 1907 i Dresden; iøvrigt planlægges et

senere internationalt Møde, som formodentlig vil finde Sted i Berlin.

K. F.

Ved Begyndelsen af 1906 udkom det sidste Hæfte af det sidste (19de) Bind af *Dansk biografisk Lexikon*, og dermed naaede dette monumentale Værk i dansk historisk Litteratur sin Afslutning. Der kan — selvfølgelig — rettes og er bleven rettet nogen Kritik mod det med Hensyn til hvem der er optaget og hvem der ikke er optaget mellem de biograferede Personligheder og med Hensyn til det relative Omfang af de enkelte Biografier, men ingen Kritik af denne Art kan dog fordunkle eller har villet fordunkle den Anerkendelse, som Værket i saa høj Grad fortjener ved sin almindelige Plan og ved den Paalidelighed og Omhyggelighed, der gennemtrænger det fra først til sidst, ligesom ogsaa en Række Artikler ved Fremstillingens Kunst og Karakteristikkernes Værdi indtager en fremragende Plads. Særlig er der dog Grund til at fremhæve den høje Rang, Værket indtager mellem den øvrige europæiske Litteraturs Frembringelser af lignende Art, ikke mindst ved dets demokratiske Præg, der ikke lader det indskrænke sig — som Tilfældet særlig er med *Allgemeine Deutsche Biographie* — til væsentligst kun at behandle Nationens Spidser i politisk, litterær og kunstnerisk Henseende. Æren for hvad Værket er blevet tilkommer ubetinget i første Række dets Udgiver, afdøde Rigsarkivar C. F. Bricka, og det er derfor kun naturligt, at hans nære Ven Professor Joh. Steenstrup, der i Forening med Arkivsekretær Laursen overtog Redaktionen af den efter Brickas Død tilbageblevne lille Rest af Værket, har indledet dettes sidste Bind med en varmt skreven fyldig Biografi af den afdøde, hvis Beskedenhed ikke havde tilladt, at hans eget Liv medtoges i Leksikonnet. Denne Biografi har tilmed sin betydelige Værdi ved at belyse de Forhold, hvorunder de historiske Studier i det hele trivedes herhjemme i Slutningen af forrige Aarhundrede.

Som Frugt af lange Tidrs Undersøgelser har Arkitekt J. Uldall i Randers udgivet et Værk om *Danmarks middelalderlige Kirkeklokker*. Det bringer en — vistnok fuldstændig — Fortegnelse over dette Tidsrums Klokker saavel i det nu-